

**Вищий навчальний заклад
«НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ»
Юридичний факультет
Кафедра теорії та історії держави і права**

ЗАТВЕРДЖЕНО

Декан юридичного факультету

Наталія ВЕСЕЛОВСЬКА

РОБОЧА ПРОГРАМА

ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

(назва навчальної дисципліни)

підготовки першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
(назва рівня вищої освіти)

галузі знань D «Бізнес, адміністрування та право»
(шифр і назва галузі знань)

спеціальності D8 «Право»
(код і найменування спеціальності)

освітньо-професійної програми «Право»
(назва освітньо-професійної програми)

тип дисципліни обов'язкова дисципліна професійної підготовки

2025 рік

ПОГОДЖЕНО:

Гарант освітньої програми

Ірина КОЗАКОВА

РЕКОМЕНДОВАНО:

Кафедрою теорії та історії держави і права
протокол № 1
від «29» серпня 2025 року

Завідувач кафедри

Антон ЧУБ

Укладач: *Гіда Євген Олександрович*, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри теорії та історії держави і права.

1. Опис навчальної дисципліни

Мова навчання: українська

Статус дисципліни: обов'язкова

Передумови вивчення навчальної дисципліни: вивчення дисципліни «Теорія держави і права» базується на знаннях та компетентностях, отриманих здобувачами вищої освіти під час опанування шкільних курсів «Правознавство», «Історія України», «Всесвітня історія» та «Громадянська освіта»; воно доцільне після або паралельно з вивченням логіки та критичного мислення для формування умінь аналізувати складні суспільні явища, будувати абстрактні понятійні конструкції та робити логічні висновки; інформаційними технологіями: вміння працювати з текстовими редакторами, електронними бібліотеками та базами даних; навичками письмової роботи: підготовка базових есе, рефератів та вміння здійснювати огляд літературних джерел; а також основами загальної етики, гуманізму, поваги до прав людини, високої правової культури й академічної доброчесності.

Предметом вивчення навчальної дисципліни «Теорія держави і права» є загальні та специфічні закономірності виникнення, розвитку та функціонування держави і права як цілісних суспільних явищ, їхня сутність, внутрішня структура, форми, функції та роль у суспільному житті, а також система базових загальнотеоретичних юридичних понять, категорій і конструкцій, що становлять фундаментальну основу всієї системи юридичних наук.

Інформаційний обсяг навчальної дисципліни. На вивчення навчальної дисципліни відводиться 150 годин (5 кредитів ECTS).

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Теорія держави і права» є оволодіння здобувачами основних та загальних закономірностей виникнення, функціонування та розвитку держави і права в їхній єдності, а також формування у майбутніх правників базових знань з теорії держави і права, орієнтації в правових термінах та аналізувати юридикозначущі ситуації.

Основними завданнями навчальної дисципліни «Теорія держави і права» є формування у здобувачів вищої освіти цілісного науково-теоретичного світогляду, фундаментальної правової культури та системного юридичного мислення, що базуються на глибокому розумінні загальних та специфічних закономірностей виникнення, розвитку, еволюції та функціонування інститутів держави і права як складних суспільних явищ, а також повне й ґрунтовне засвоєння понятійно-категоріального апарату юриспруденції, базових правових конструкцій та доктринальних підходів, розвиток стійких навичок аналізу правотворчої, правозастосовної та правоохоронної діяльності, правильної кваліфікації юридичних фактів, системного тлумачення норм права, розрізнення елементів правовідносин, правомірної поведінки й механізмів юридичної відповідальності, що в сукупності становить незамінну методологічну й пропедевтичну основу для успішного опанування всіх галузевих, спеціальних та прикладних правничих дисциплін у рамках реалізації освітньої програми, а також для формування здатності здійснювати майбутню професійну діяльність із чітким дотриманням принципів верховенства права, гуманізму, справедливості та академічної доброчесності.

3. Компетентності та заплановані результати навчання

Дисципліна «Теорія держави і права» забезпечує набуття таких компетентностей і програмних результатів:

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК01	Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.
ЗК03	Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.
ЗК07	Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.
ЗК11	Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства; усвідомлення цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідності його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.
ЗК13	Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

Спеціальні (фахові) компетентності (СК):

СН01	Здатність застосовувати знання з основ теорії та філософії права, знання і розуміння структури правничої професії та її ролі у суспільстві.
СК02	Здатність аналізувати ретроспективи розвитку правових явищ та процесів у контексті їх впливу на сучасну правову систему.
СК03	Цінування та повага до гідності людини як найвищої соціальної цінності, розуміння її правової природи.
СК07	Здатність застосовувати норми та інститути права, щонайменше з таких галузей, як: конституційне право, адміністративне право і адміністративне процесуальне право, цивільне і цивільне процесуальне право, трудове право, кримінальне і кримінальне процесуальне право.
СК08	Здатність застосовувати правові принципи та доктрини.
СК13	Здатність до критичного та системного аналізу правових явищ.

Програмні результати навчання (ПРН):

ПРН05	Давати короткий правовий висновок щодо окремих фактичних обставин з достатньою обґрунтованістю.
ПРН18	Застосовувати в професійній діяльності основні сучасні правові доктрини, цінності та принципи функціонування національної правової системи.
ПРН19	Пояснювати природу та зміст основних правових явищ і процесів.
ПРН20	Виокремлювати і аналізувати юридично значущі факти і робити обґрунтовані правові висновки.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Обсяг у годинах											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	сем.	пз	лаб.	с. р		л	сем.	пз	лаб.	с. р
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Тема 1. Предмет, метод і функції теорії держави і права	12	2	4			6	16	1	1			14
Тема 2. Походження держави і права	14	2	4			8	14	1	1			12
Тема 3. Поняття, ознаки та функції держави	14	2	4			8	14	1	1			12
Тема 4. Форма держави	14	2	4			8	14	1	1			12
Тема 5. Механізм держави і державна влада	14	2	4			8	15	1	2			12
Тема 6. Поняття права та праворозуміння	14	2	4			8	15	1	2			12
Тема 7. Джерела (форми) права та система права	16	4	4			8	15	1	2			12
Тема 8. Правові норми та правові відносини	18	4	6			8	17	1	2			14
Тема 9. Реалізація та застосування права	16	4	4			8	15	1	2			12
Тема 10. Правова свідомість, правова культура та законність	18	4	6			8	15	1	2			12
Усього годин	150	28	44	0	0	78	150	10	16	0	0	124

5. Зміст програми навчальної дисципліни

Тема 1. Предмет, метод і функції теорії держави і права

Поняття та структура теорії держави і права. Місце у системі юридичних наук. Методи наукового пізнання. Функції теорії держави і права.

Тема 2. Походження держави і права

Основні теорії походження держави і права. Соціальні передумови їх виникнення. Співвідношення держави і права у процесі становлення.

Тема 3. Поняття, ознаки та функції держави

Сутність держави. Ознаки державної організації. Внутрішні та зовнішні функції держави. Форми реалізації державної влади.

Тема 4. Форма держави

Форма правління. Форма державного устрою. Політичний режим. Взаємозв'язок елементів форми держави.

Тема 5. Механізм держави і державна влада

Поняття механізму держави. Система органів державної влади. Принцип поділу влади. Державний апарат і його функціонування.

Тема 6. Поняття права та праворозуміння

Основні підходи до праворозуміння. Ознаки та сутність права. Принципи права. Функції права.

Тема 7. Джерела (форми) права та система права

Поняття і види джерел права. Нормативно-правовий акт як основне джерело. Система права і система законодавства. Галузі та інститути права.

Тема 8. Правові норми та правові відносини

Поняття та структура правової норми. Класифікація норм права. Поняття і структура правовідносин. Юридичні факти.

Тема 9. Реалізація та застосування права

Форми реалізації права. Правозастосування та його стадії. Акти застосування права. Тлумачення норм права.

Тема 10. Правова свідомість, правова культура та законність

Поняття правової свідомості та правової культури. Законність і правопорядок. Правомірна поведінка та правопорушення. Юридична відповідальність.

6. Теми лекцій

№ з/п	Назва теми	Обсяг у годинах	
		Денна форма	Заочна форма
1	Тема 1. Предмет, метод і функції теорії держави і права	2	1
2	Тема 2. Походження держави і права	2	1
3	Тема 3. Поняття, ознаки та функції держави	2	1
4	Тема 4. Форма держави	2	1
5	Тема 5. Механізм держави і державна влада	2	1
6	Тема 6. Поняття права та праворозуміння	2	1
7	Тема 7. Джерела (форми) права та система права	4	1
8	Тема 8. Правові норми та правові відносини	4	1
9	Тема 9. Реалізація та застосування права	4	1
10	Тема 10. Правова свідомість, правова культура та законність	4	1
Усього годин		28	10

7. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Обсяг у годинах	
		Денна форма	Заочна форма
1	Тема 1. Предмет, метод і функції теорії держави і права	4	1
2	Тема 2. Походження держави і права	4	1
3	Тема 3. Поняття, ознаки та функції держави	4	1
4	Тема 4. Форма держави	4	1
5	Тема 5. Механізм держави і державна влада	4	2
6	Тема 6. Поняття права та праворозуміння	4	2
7	Тема 7. Джерела (форми) права та система права	4	2
8	Тема 8. Правові норми та правові відносини	6	2
9	Тема 9. Реалізація та застосування права	4	2
10	Тема 10. Правова свідомість, правова культура та законність	6	2
Усього годин		44	16

8. План семінарських занять

Тема 1. Предмет, метод і функції теорії держави і права

Мета: забезпечити засвоєння знань про предметну сферу, внутрішню структуру та функції теорії держави і права, визначити її методологічне місце в системі юриспруденції, а також опанувати класифікацію методів наукового пізнання державно-правових явищ.

Питання для обговорення:

1. Що становить наукове поняття, предмет регулювання та внутрішня система теорії держави і права?
2. Яке методологічне й пропедевтичне місце посідає теорія держави і права в загальній системі юридичних наук?
3. За якими критеріями класифікуються методи наукового пізнання державно-правової дійсності на загально-філософські, загальнонаукові та спеціальні?
4. У чому виявляється практична сутність та особливості застосування порівняльно-правового та формально-юридичного методів дослідження?
5. Які основні соціально-гуманітарні та загальнонаукові функції виконує теорія держави і права в сучасному суспільстві?

Тема 2. Походження держави і права

Мета: сформувати теоретичні знання про закономірності розпаду первісного ладу, дослідити ключові соціально-економічні передумови виникнення інститутів публічної влади, а також проаналізувати зміст і відмінності основних доктрин походження держави і права.

Питання для обговорення:

1. Які особливості мала організація суспільної влади та нормативного регулювання за часів первіснообщинного устрою?
2. Які ключові соціально-економічні передумови зумовили об'єктивну необхідність виникнення інститутів держави і права?
3. У чому полягає сутність та історичне значення теологічної, патріархальної та договірної теорій походження держави?
4. Які специфічні риси притаманні психологічній концепції, теорії насильства та марксистському підходу до державотворення?
5. Як саме співвідносяться між собою процеси становлення держави і генезису права в історичному контексті?
6. Які особливості мав східний (азіатський) шлях виникнення держави порівняно із західним (європейським) аналогом?

Тема 3. Поняття, ознаки та функції держави

Мета: розвинути системне розуміння сутності та природи держави як суверенної організації публічної влади, засвоїти класифікацію її ознак, а також проаналізувати форми та методи реалізації внутрішніх і зовнішніх функцій держави.

Питання для обговорення:

1. Що становить політико-правова сутність держави у світлі сучасних загальнотеоретичних підходів та доктрин?
2. Які існують універсальні та обов'язкові ознаки державної організації суспільства, що відрізняють її від додержавних інститутів?
3. За якими критеріями класифікуються функції держави та як саме визначається їх внутрішня структура?
4. Який юридичний зміст та напрями реалізації мають основні внутрішні функції сучасної демократичної держави?
5. У чому виявляється сутність зовнішніх функцій держави та як вони взаємодіють із системою міжнародного права?
6. Через які правові (правотворча, правозастосовна, правоохоронна) та організаційні форми здійснюється безпосередня реалізація державної влади?

Тема 4. Форма держави

Мета: розкрити сутність форми держави як комплексної трискладової категорії, засвоїти класифікацію її структурних елементів, а також проаналізувати характер взаємозв'язку між формою правління, державним устроєм та політичним режимом.

Питання для обговорення:

1. Що становить поняття форми правління та які існують історичні й сучасні види монархій та республік?
2. За якими юридичними ознаками та особливостями взаємодії вищих органів влади класифікуються президентські, парламентські та змішані республіки?
3. Чим відрізняється унітарна форма державного устрою від федеративної, та який правовий статус мають конфедеративні союзи держав?
4. Які визначальні ознаки та сутнісні характеристики відрізняють демократичний політичний режим від тоталітарного та авторитарного режимів?
5. У чому виявляється внутрішній взаємозв'язок та взаємозалежність елементів форми держави, і які чинники впливають на її трансформацію?

Тема 5. Механізм держави і державна влада

Мета: розкрити сутність державного механізму та апарату, засвоїти класифікацію органів державної влади, а також проаналізувати правовий зміст та систему стримувань і противаг у межах принципу поділу влади.

Питання для обговорення:

1. Що становить поняття «механізм держави» та за якими критеріями він співвідноситься із поняттям «державний апарат»?
2. Які сутнісні ознаки, структуру та внутрішні властивості має державний апарат як ієрархічна система?
3. Що становить орган державної влади як первинний елемент апарату та які його специфічні ознаки й повноваження?
4. За якими засадами класифікуються органи державної влади (за функціями, порядком формування, компетенцією)?
5. У чому полягає теорія та практичне значення принципу поділу державної влади на законодавчу, виконавчу та судову?
6. Як саме діє система стримувань і противаг у процесі повсякденного функціонування сучасного державного апарату?

Тема 6. Поняття права та праворозуміння

Мета: систематизувати знання про зміст основних концепцій праворозуміння, засвоїти універсальні ознаки та сутність права, а також проаналізувати структуру принципів та систему функцій права.

Питання для обговорення:

1. Що становить поняття праворозуміння та які об'єктивні й суб'єктивні чинники впливають на його формування в суспільстві?
2. У чому полягає сутність та засадничі відмінності між природно-правовою концепцією (юснатуралізмом) та юридичним позитивізмом?
3. Які специфічні риси, переваги та недоліки притаманні соціологічній, психологічній та марксистській школам праворозуміння?
4. Які існують універсальні та обов'язкові ознаки права, що відрізняють його від інших соціальних регуляторів (моралі, звичаїв)?
5. Що становить загальнотеоретична сутність права та які основні підходи (загальносоціальний, класовий) існують до її визначення?
6. За якими критеріями класифікуються принципи права та який юридичний зміст мають загальноправові принципи (справедливість, рівність, законність)?
7. Що становить система функцій права та які напрями реалізації мають основні регулятивні й охоронні функції права?

Тема 7. Джерела (форми) права та система права

Мета: ознайомити здобувачів вищої освіти з поняттям та класифікацією джерел права, структурою системи права та законодавства, критеріями поділу права на галузі та інститути.

Питання для обговорення:

1. Що становить поняття «джерело права» та у чому полягає сутнісна відмінність між матеріальними, ідеологічними та формальними джерелами?
2. Які існують види джерел права в різних правових сім'ях світу?
3. Чому нормативно-правовий акт визначається як основне джерело права романо-германської правової сім'ї та які його специфічні ознаки?
4. Що становить система права, з яких елементів вона складається та за якими критеріями (предмет і метод) виокремлюються галузі права?
5. Чим відрізняється система права від системи законодавства та які існують основні форми і напрями їхнього взаємозв'язку й колізій?
6. Що становить правовий інститут як первинний структурний елемент системи права та за якими ознаками він класифікується?

Тема 8. Правові норми та правові відносини

Мета: оволодіння знаннями про поняття, логічну структуру і види норм права, дослідити елементи правових відносин, засвоєння класифікації юридичних фактів.

Питання для обговорення:

1. Що становить поняття норми права та з яких обов'язкових елементів складається її класична тричленна логічна структура (гіпотеза, диспозиція, санкція)?
2. За якими основними критеріями класифікуються норми права?
3. Що становить поняття правових відносин, які їхні специфічні ознаки та у чому полягає відмінність між загальними і конкретними правовідносинами?
4. З яких елементів складається внутрішня структура правовідносин та які особливості мають їхні суб'єкти, об'єкти, зміст (юридичні права та обов'язки)?
5. Що становить поняття «юридичний факт» та за якими критеріями вони класифікуються?

Тема 9. Реалізація та застосування права

Мета: формування знань про форми реалізації та стадії застосування правових норм, вимоги до правозастосовних актів та правила тлумачення закону.

Питання для обговорення:

1. Що становить поняття реалізації права та у яких формах вона здійснюється суб'єктами?
2. Чому застосування права визначається як особлива, владна форма реалізації та за яких умов виникає потреба в його здійсненні?
3. З яких обов'язкових послідовних стадій складається класичний процес застосування норм права державними органами?
4. Що становить акт застосування права (правозастосовний акт), які його реквізити та чим він відрізняється від нормативно-правового акта?
5. Що становить тлумачення норм права та за якими способами (граматичний, системний, історичний, логічний) з'ясовується зміст правових приписів?

Тема 10. Правова свідомість, правова культура та законність

Мета: формування знань про структуру правосвідомості й правової культури, засади законності, ознаки правопорушень та інститут юридичної відповідальності.

Питання для обговорення:

1. Що становить поняття, структура правової свідомості та сутність правового нігілізму?
2. Як співвідносяться та взаємодіють між собою категорії «законність» і «правопорядок»?
3. Що становить правомірна поведінка та за якими критеріями вона класифікується?
4. Які обов'язкові елементи складають юридичний склад правопорушення як підставу відповідальності?
5. Що становить юридична відповідальність, які її принципи та основні галузеві види?

9. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Обсяг у годинах	
		Денна форма	Заочна форма
1	Не передбачено навчальним планом	-	-
Усього годин			

10. Теми лабораторних занять

№ з/п	Назва теми	Обсяг у годинах	
		Денна форма	Заочна форма
1	Не передбачено навчальним планом	-	-
Усього годин			

11. Теми самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	Обсяг у годинах	
		Денна форма	Заочна форма
1	Тема 1. Предмет, метод і функції теорії держави і права	6	14
2	Тема 2. Походження держави і права	8	12
3	Тема 3. Поняття, ознаки та функції держави	8	12
4	Тема 4. Форма держави	8	12
5	Тема 5. Механізм держави і державна влада	8	12
6	Тема 6. Поняття права та праворозуміння	8	12
7	Тема 7. Джерела (форми) права та система права	8	12
8	Тема 8. Правові норми та правові відносини	8	14
9	Тема 9. Реалізація та застосування права	8	12
10	Тема 10. Правова свідомість, правова культура та законність	8	12
Усього годин		78	124

12. Завдання для самостійної роботи

Самостійна робота – форма організації освітнього процесу, за якої здобувач вищої освіти опановує навчальну дисципліну в час, вільний від навчальних занять, під методичним керівництвом викладача, але без його безпосередньої участі. Метою самостійної роботи з дисципліни «Теорія держави і права» є засвоєння у повному обсязі навчальної програми, розвиток компетентностей, формування здатності бути активним учасником освітнього процесу, уміння самостійно опановувати теоретичні й практичні знання, що спрямовані на поглиблене опрацювання фундаментальних підходів до виникнення та функціонування держави і права, тлумачення правових норм, системного аналізу структури правовідносин, правомірної поведінки та юридичної відповідальності, а також розрізнення ключових доктрин праворозуміння.

Самостійна робота здійснюється у формі: виконання домашніх завдань; підготовки аналітичних доповідей, есе та рефератів з обов'язковим дотриманням стандартів академічної доброчесності; роботи з нормативно-правовими актами національного законодавства, класичними працями видатних правників та сучасними загальнотеоретичними науковими дослідженнями; доопрацювання матеріалів лекцій шляхом пошуку додаткової спеціалізованої літератури та опрацювання понятійно-категоріального апарату юриспруденції; роботи з глобальними інформаційними мережами, цифровими базами законодавства та бібліотечними архівами; опрацювання додаткової фахової теоретико-правової літератури; складання конспектів тем, що виносяться на самостійне вивчення, а також аналізу структури юридичного складу правопорушень та підстав виникнення правовідносин на основі практичних фактів.

Всі завдання самостійної роботи поділяються на обов'язкові та вибіркові. До обов'язкових належать завдання, які студенти мають виконувати обов'язково впродовж вивчення дисципліни. Вибіркові включають альтернативні завдання, серед яких здобувач на власний розсуд обирає конкретні завдання з тим, щоб набрати необхідну кількість балів.

Нижче подано варіанти завдань для самостійної роботи здобувачів денної форми навчання, що відповідають змісту окремих тем дисципліни та поглиблюють опрацювання навчального матеріалу. Необхідно виконати один з таких варіантів:

Варіант 1.

Сформулюйте аналітичний огляд предмета та внутрішньої структури теорії держави і права, детально визначивши її методологічне місце в загальній системі юридичних наук.

Варіант 2.

Складіть реферат про соціально-економічні передумови виникнення інститутів публічної влади та сутність класичних доктрин походження держави і права.

Варіант 3.

Розробіть аналітичний огляд сутності та природи держави, провівши детальну класифікацію її внутрішніх і зовнішніх функцій у сучасному демократичному суспільстві.

Варіант 4.

Напишіть реферат про форму держави як комплексну трискладову категорію, розкривши характер взаємозв'язку між формою правління, державним устроєм та політичним режимом.

Варіант 5.

Проаналізуйте у межах аналітичного огляду структуру державного апарату та принципи його функціонування крізь призму теорії поділу влади й системи стримувань і противаг.

Варіант 6.

Охарактеризуйте у формі реферату основні історичні підходи до праворозуміння, висвітливши засадничі відмінності між юридичним позитивізмом та природно-правовою концепцією.

Варіант 7.

Підготуйте аналітичний огляд поняття та видів джерел (форм) права, детально описавши структуру системи права й критерії її поділу на галузі та інститути.

Варіант 8.

Виконайте реферат про логічну структуру та класифікацію правових норм, а також елементи внутрішньої структури правовідносин і види юридичних фактів.

Варіант 9.

Здійсніть аналітичний огляд форм реалізації та стадій застосування правових норм, висвітливши вимоги до правозастосовних актів та правила тлумачення закону.

Варіант 10.

Висвітліть у рефераті структуру правової свідомості та правової культури, розкривши сутність правового нігілізму, засади законності, юридичний склад правопорушень та інститут відповідальності.

Варіанти контрольної роботи (для заочної форми здобуття освіти)

Нижче подано варіанти завдань для контрольної роботи, що відповідають змісту окремих тем дисципліни та поглиблюють опрацювання навчального матеріалу. Необхідно обрати варіант та виконати наведені завдання. Вимоги до контрольної роботи: 8–12 сторінок тексту (*шрифт Times New Roman, 14 pt, міжрядковий інтервал – 1*). Слід опрацювати щонайменше 10–12 джерел. Використання класичних праць з теорії держави і права є обов'язковим. Дотримання принципів академічної доброчесності – засадничий принцип навчання. Здійснюйте коректне цитування використаних джерел. Заборонено плагіат: текст має бути оригінальним, з власним аналітичним та методологічним осмисленням. Максимальна кількість балів за виконану контрольну роботу – 50 балів.

Варіант 1.

1. Розкрийте поняття, внутрішню структуру та методологічне місце теорії держави і права в системі юридичних наук.
2. Охарактеризуйте класифікацію методів наукового пізнання державно-правових явищ, виділивши роль формально-юридичного методу.

Варіант 2.

1. Проаналізуйте соціально-економічні передумови виникнення інститутів публічної влади та закономірності розпаду первісного ладу.
2. Розкрийте юридичну сутність та історичне значення договірної та марксистської (класової) теорій походження держави.

Варіант 3.

1. Розкрийте політико-правову сутність держави та універсальні ознаки, що відрізняють її від додержавних інститутів влади.
2. Охарактеризуйте форми та методи реалізації внутрішніх і зовнішніх функцій сучасної демократичної держави.

Варіант 4.

1. Проаналізуйте поняття форми правління, висвітливши юридичні ознаки й особливості президентських та парламентських республік.
2. Розкрийте відмінності між унітарним та федеративним державним устроєм, а також сутнісні характеристики демократичного режиму.

Варіант 5.

1. Розкрийте поняття «механізм держави» та сутнісні ознаки органу державної влади як його первинного елемента.
2. Охарактеризуйте принципи поділу влади на законодавчу, виконавчу та судову, а також практичну дію системи стримувань і противаг.

Варіант 6.

1. Проаналізуйте основні історичні підходи до праворозуміння, виділивши засадничі відмінності між юснатуралізмом та позитивізмом.
2. Розкрийте універсальні ознаки права, що відрізняють його від інших соціальних регуляторів, та систему загальноправових принципів.

Варіант 7.

1. Розкрийте поняття й види джерел (форм) права, висвітливши специфічні ознаки нормативно-правового акта як основного джерела.
2. Охарактеризуйте структуру системи права та критерії (предмет і метод) виокремлення самостійних галузей та інститутів права.

Варіант 8.

1. Проаналізуйте класичну тричленну логічну структуру норми права (гіпотеза, диспозиція, санкція) та критерії класифікації правових норм.
2. Розкрийте елементи внутрішньої структури правовідносин та класифікацію юридичних фактів на дії та події.

Варіант 9.

1. Розкрийте форми безпосередньої реалізації права (дотримання, виконання, використання) та особливості правозастосування як владної форми.
2. Охарактеризуйте обов'язкові послідовні стадії процесу застосування норм права та способи з'ясування змісту правових приписів.

Варіант 10.

1. Проаналізуйте поняття, структуру та рівні правової свідомості, висвітливши сутність проявів правового нігілізму в суспільстві.
2. Розкрийте елементи юридичного складу правопорушення як єдиної підстави юридичної відповідальності та її основні галузеві види.

13. Неформальна освіта (онлайн-курси та платформи)

У межах самостійної роботи здобувачам рекомендується проходження онлайн-курсів на міжнародних освітніх платформах з метою розширення професійних компетентностей та академічної доброчесності.

Рекомендовані платформи:

- Coursera (Metodología jurídica: <https://www.coursera.org/learn/metodologiajuridica>; Інструментарій студента-юриста: <https://www.coursera.org/learn/law-student>; Citizenship and the rule of law: <https://www.coursera.org/learn/citizenship-rule-of-law>);
- edX (HKUx: State, Law and the Economy I: <https://www.edx.org/learn/economics/university-of-hong-kong-state-law-and-the-economy-i>).

Опрацювання зазначених онлайн-курсів не є обов'язковим і здійснюється за власною ініціативою здобувача як форма неформальної освіти.

14. Питання для підготовки до підсумкового контролю (екзамен)

1. Що становить наукове поняття, предмет регулювання та внутрішня система теорії держави і права?
2. Яке методологічне й пропедевтичне місце посідає теорія держави і права в загальній системі юридичних наук?
3. За якими критеріями класифікуються методи наукового пізнання державно-правової дійсності?
4. У чому виявляється практична сутність та особливості застосування формально-юридичного й порівняльно-правового методів?
5. Які основні соціально-гуманітарні, наукові та методологічні функції виконує теорія держави і права?
6. Які особливості мала організація суспільної влади та нормативного регулювання (мононорм) за часів первіснообщинного устрою?
7. Які ключові соціально-економічні передумови зумовили об'єктивну необхідність виникнення інститутів держави і права?
8. У чому полягає сутність, історичне значення та недоліки теологічної й патріархальної теорій походження держави?
9. Які концептуальні засади та історичне значення притаманні договірній (контрактній) теорії державотворення?
10. Які специфічні риси та аргументи висувують прихильники психологічної та органічної теорій походження держави?
11. У чому полягає сутність теорії насильства та марксистського (класового) підходу до процесу виникнення влади?
12. Як саме співвідносяться між собою процеси становлення держави і генезису права в історичному контексті?
13. Які особливості мав східний (азіатський) шлях виникнення держави порівняно із західним (європейським) аналогом?

14. Що становить політико-правова сутність держави у світлі сучасних загальнотеоретичних підходів та доктрин?
15. Які існують універсальні та обов'язкові ознаки державної організації суспільства, що відрізняють її від додержавних інститутів?
16. За якими критеріями класифікуються функції держави та як саме визначається їх внутрішня структура?
17. Який юридичний зміст та напрями реалізації мають основні внутрішні функції сучасної демократичної держави?
18. У чому виявляється сутність зовнішніх функцій держави та як вони взаємодіють із системою міжнародного права?
19. Через які правові та організаційні форми здійснюється безпосередня реалізація державної влади?
20. Що становить комплексна категорія «форма держави» та які структурні елементи вона охоплює?
21. Що становить поняття форми правління та які існують історичні й сучасні види монархій та республік?
22. За якими юридичними ознаками класифікуються президентські, парламентські та змішані республіки?
23. Чим відрізняється унітарна форма державного устрою від федеративної, та який правовий статус мають конфедерації?
24. Які визначальні ознаки та сутнісні характеристики відрізняють демократичний політичний режим від антидемократичних?
25. У чому виявляється внутрішній взаємозв'язок та взаємозалежність елементів форми держави?
26. Що становить поняття «механізм держави» та за якими критеріями він співвідноситься із поняттям «державний апарат»?
27. Що становить орган державної влади як первинний елемент апарату та які його специфічні ознаки й повноваження?
28. За якими засадами класифікуються органи державної влади за функціями, компетенцією та порядком формування?
29. У чому полягає теорія та практичне значення принципу поділу державної влади на три самостійні гілки?
30. Як саме діє система стримувань і противаг у процесі повсякденного функціонування сучасного державного апарату?
31. Що становить поняття праворозуміння та які чинники впливають на його формування в суспільстві?
32. У чому полягає сутність та засадничі відмінності між природно-правовою концепцією та юридичним позитивізмом?
33. Які специфічні риси притаманні соціологічній, психологічній та марксистській школам праворозуміння?
34. Які існують універсальні та обов'язкові ознаки права, що відрізняють його від інших соціальних регуляторів?
35. За якими критеріями класифікуються принципи права та який юридичний зміст мають загальноправові принципи?
36. Що становить система функцій права та які напрями реалізації мають основні регулятивні й охоронні функції?
37. Що становить поняття «джерело (форма) права» та які існують його основні види в різних правових сім'ях світу?
38. Чому нормативно-правовий акт визначається як основне джерело права та які його специфічні ознаки?
39. Що становить система права, з яких елементів вона складається та за якими критеріями виокремлюються галузі права?

40. Чим відрізняється внутрішня система права від зовнішньої системи законодавства та як вони взаємодіють?

41. Що становить правовий інститут як структурний елемент системи права та за якими ознаками він класифікується?

42. Що становить поняття норми права та з яких обов'язкових елементів складається її класична логічна структура?

43. За якими основними критеріями класифікуються норми права в загальній теорії права?

44. Що становить поняття правових відносин, які їхні специфічні ознаки та внутрішня структура?

45. Що становить поняття «юридичний факт» та за якими критеріями вони класифікуються на дії та події?

46. Що становить поняття реалізації права та у яких формах (дотримання, виконання, використання) вона здійснюється?

47. Чому застосування права визначається як особлива, владна форма реалізації та з яких стадій складається цей процес?

48. Що становить акт застосування права, які його реквізити та чим він відрізняється від нормативно-правового акта?

49. Що становить тлумачення норм права та за якими основними способами з'ясовується зміст правових приписів?

50. Що становить юридичний склад правопорушення як єдина підстава юридичної відповідальності та які її галузеві види існують?

15. Методи навчання

Методи навчання на лекціях: словесні (лекція, пояснення теоретико-правових категорій і закономірностей розвитку держави і права); пояснювально-демонстраційні (презентації, ілюстрації, демонстрація моделей держави, правових систем і правових явищ); метод проблемного викладання (аналіз теоретичних проблем праворозуміння, походження держави і права, співвідношення держави і права); методи візуалізації (схеми, класифікації, моделі держави та права); використання інформаційно-комунікаційних технологій.

Методи навчання на семінарських заняттях: словесні (дискусія, співбесіда з теоретико-правових питань); пояснювально-демонстраційні (аналіз правових явищ, категорій і моделей держави та права); практичні (застосування теоретичних положень до правових ситуацій, аналіз норм права та правовідносин); кейс-метод (розгляд умовних і реальних ситуацій функціонування держави і права); пошуковий і дослідницький методи (робота з нормативно-правовими актами та науковими джерелами, підготовка аналітичних висновків); інтерактивні методи (дебати, моделювання правових процесів); використання інформаційно-комунікаційних технологій.

16. Методи оцінювання

У процесі вивчення дисципліни «Теорія держави і права» використовуються такі методи оцінювання:

для *поточного контролю* – у вигляді усного та письмового опитування, фронтального опитування, тестування, написання есе (рефератів), вирішення кросвордів, контрольна робота (для заочної форми здобуття освіти); самостійна робота, неформальна освіта (онлайн-курси та платформи) тощо.

для *підсумкового контролю* – проведення підсумкового контролю (усна та/або письмова відповідь, тестування тощо).

17. Засоби діагностики результатів навчання

Робоча програма передбачає застосування засобів діагностики результатів навчання за формами контролю знань:

- *поточний контроль* може передбачати застосування широкого спектру форм та методів оцінювання знань, що проводиться за кожною темою.

- *підсумковий контроль* передбачає проведення екзамену.

Завершальним етапом досягнення запланованих програмних результатів навчання з навчальної дисципліни «Теорія держави і права» є підсумковий контроль – екзамен.

18. Критерії та порядок оцінювання результатів навчання

Для оцінювання знань здобувачів вищої освіти застосовуються контрольні заходи у формі поточного та підсумкового контролю знань відповідно до Положення про оцінювання знань здобувачів вищої освіти.

Поточний контроль

Види навчальної діяльності здобувачів вищої освіти обираються та оцінюються викладачем за рекомендованою шкалою в залежності від особливостей навчальної дисципліни. Оцінювання окремих видів навчальної діяльності здобувача вищої освіти для дисципліни «Теорія держави і права» відбувається за такими рекомендованими балами:

Види навчальної діяльності здобувачів вищої освіти	Кількість балів (від – до)
Аудиторна робота	
Відповідь на практичному, семінарському, лабораторному занятті	1-5
Вирішення ситуаційних завдань, розв'язання задач тощо	1-5
Тестування	1-5
Ділова гра, практичний кейс тощо	1-10
Інші види аудиторної роботи*	
Самостійна робота	
Реферат, есе тощо	1-10
Інші види навчальної діяльності здобувачів вищої освіти (участь у публічних заходах (конференція, олімпіада тощо); написання наукової статті, участь у конкурсах студентських робіт тощо)	1-10
Інші види самостійної роботи*	
Контрольна робота (для заочної форми здобуття освіти)	1-50

*види навчальної діяльності здобувачів освіти обираються та оцінюються викладачем за рекомендованою шкалою в залежності від особливостей навчальної дисципліни.

Для визначення ступеня засвоєння навчального матеріалу та поточного оцінювання знань здобувачів вищої освіти застосовуються критерії відповідно до Положення про оцінювання знань здобувачів вищої освіти ([https://nam.kyiv.ua/files/pdf/polozhennia-pro-otsiniuvannia-znan-zdobuvachiv-\(red-2021\).pdf](https://nam.kyiv.ua/files/pdf/polozhennia-pro-otsiniuvannia-znan-zdobuvachiv-(red-2021).pdf)).

Порядок зарахування результатів неформальної освіти

Результати проходження онлайн-курсів можуть бути зараховані як складова самостійної роботи за заявою здобувача в порядку, визначеному Положенням про порядок визнання результатів навчання набутих у неформальній/інформальній освіті (<https://nam.kyiv.ua/files/pdf/polozhennia-pro-neformalnu-ta-informalnu-osvitu.pdf>).

Максимальна кількість балів – до **10 балів** у межах самостійної роботи.

Підсумковий контроль

Максимальна кількість балів за екзамен з початкової дисципліни «Теорія держави і права» складає **40 балів**.

Для визначення ступеня засвоєння навчальної дисципліни та контрольного оцінювання знань здобувачів вищої освіти за підсумковим контролем застосовуються критерії відповідно до Положення про оцінювання знань здобувачів вищої освіти.

Підсумкова оцінка переводиться у національну систему оцінювання і шкалу ECTS згідно з таблицею:

Порядок переведення оцінок у систему ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	ОЦІНКА ECTS	ОЦІНКА ЗА НАЦІОНАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ	
		для екзамену курсової роботи (проєкту), практики	для заліку (диференційованого заліку)
90-100	A	Відмінно	зараховано
82-89	B	Добре	
75-81	C		
64-74	D	Задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
1-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

19. Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти

Для денної форми здобуття освіти

Поточний контроль та самостійна робота – 60											Підсумковий контроль	Сума
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	Самостійна робота		
5 балів	5 балів	5 балів	5 балів	5 балів	5 балів	5 балів	5 балів	5 балів	5 балів	10 балів	40 балів	100 балів

Для заочної форми здобуття освіти

Поточний контроль та самостійна робота – 60		Підсумковий контроль	Сума
Контрольна робота	Самостійна робота		
50 балів	10 балів	40 балів	100 балів

20. Методичне забезпечення

Методичне забезпечення дисципліни «Теорія держави і права» узагальнено в комплексі навчально-методичного забезпечення, який включає:

- силабус;
- робочу програму навчальної дисципліни;
- варіанти завдань для самостійної роботи здобувачів;
- варіанти завдань для підсумкового контролю;
- інші матеріали.

21. Рекомендована література

- Бурдін М.Ю., Логвиненко І.А., Лазарєв В.В. Теорія держави та права у визначеннях та схемах: довідник. Харків: ХНУВС, 2021. 108 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/37860bb0-729b-427c-a551-bcd81f4f4d88/content>
- Веселовська Н.О., Гіда Є.О., Стерліков О.С. Сутність правової культури. *Академічні візії*. 2023. Вип. 18. <https://www.academy-vision.org/index.php/av/article/view/2370>
- Гіда Є.О., Лоцихін О.М., Веселовська Н.О., Стерліков О.С. Методологія теорії держави і права. *Академічні візії*. 2024. Вип. 21. <https://www.academy-vision.org/index.php/av/article/view/2371>
- Гіда Є.О., Веселовська Н.О., Лоцихін О.М. Філософські основи теорії держави і права. *Академічні візії*. 2023. Вип. 16. <https://www.academy-vision.org/index.php/av/article/view/2369>
- Гіда Є.О., Стерліков О.С. (2024). Право як регулятор суспільних відносин. *Академічні візії*. 2024. Вип. 28. <https://www.academy-vision.org/index.php/av/article/view/2366>

6. Євдокіменко С.А., Гіда Є.О., Лощихін О.М., Стерліков О.С. Перспективи розвитку теорії держави і конституційного права в умовах цифровізації суспільства. *Академічні візії*. 2024. Вип. 30. <https://www.academy-vision.org/index.php/av/article/view/2365>
7. Загальна теорія права: підручник / О. В. Петришин, Д. В. Лук'янов, С. І. Максимов, В. С. Смородинський та ін. ; за ред. О. В. Петришина. Харків: Право, 2020. 568 с.
8. Крестовська Н.М., Матвєєва Л.Г. Теорія держави і права: Підручник. Практикум. Тести. К.: Юрінком Інтер, 2021. 584 с.
9. Пендюра М. М. Теорія держави та права. Курс інтерактивних лекцій. К. : 7БЦ, 2023. 468 с. URL: <https://elar.naiu.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/caf30400-38cf-49b1-9b4b-1ff0ed06499e/content>
10. Практикум з теорії держави і права: навч. посібник / Кол. авт. ; за заг. ред. д.ю.н., проф. Л. Р. Наливайко. 2-е вид., перероб. і доп. Дніпро : Дніпр. держ. ун-т внутр. справ, 2021. 500 с.
11. Теорія держави і права: навч. посіб. / Я.О. Тицька, Н.М. Крестовська, Л.Г. Матвєєва, Н.В. Атаманова, Н.Б. Арабаджи.. Одеса: Міжнародний гуманітарний ун-т, 2021. 193 с. <https://doi.org/10.32837/11300.24041>
12. Теорія держави та права: навчальний посібник / за заг. ред. С. Гусарєва. К.: 7БЦ, 2022. 470 с. URL: <https://elar.naiu.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/53b5951f-a333-491a-8516-7d6999ba140e/content>
13. Тополевський Р.Б., Федіна Н.В. Теорія держави і права: навч. посіб. Львів: ЛьвДУВС, 2020. 268 с.